

Kresťania v pohanskej Rímskej ríši – Boli Rimania skutočne len krutými tyranmi? Ako začalo prenasledovanie kresťanov?

Christopher Check

9. novembra 2020 ✝ História

Štyridsať legionárov slúžiacich na arménskej hranici odmieta poslúchnuť cisárovo nariadenie obetovať kadidlo rímskym modlám. Sú to kresťania. Augustus na západe, mladý muž menom Konštantín, nedávno vyhlásil ich náboženstvo za dovolené, jeho rozkazom ale nepodlieha celá Rímska ríša. Jeho rival na východe, Licinius, znepokojený rastúcou Konštantínovou mocou a jeho nadšením pre kresťanstvo, zahájil posledné prenasledovanie. Nedbá na lekciu, ktorej sa dostalo v posledných troch storočiach rímskym cisárom, miestodržiteľom a prefektom: prenasledovanie vedie len k ďalšiemu rozšíreniu a rastu tej otravnej sekty. Nevšíma si slov Tertuliána, že krv mučeníkov je semenom Cirkvi. Tých štyridsať vojakov je privedených pred miestneho veliteľa, ktorý sa ich najskôr snaží prehovoriť. Varuje ich pred nemilosťou, do ktorej upadnú, ak odmietnu obetovať pohanským bohom. Sľubuje im povýšenie, ak poslúchnu. Oni ale zostávajú neoblomní. Žiadna hrozba ani úplatok ich nepresvedčí, aby zapreli Krista.

Sú spútaní dlhými reťazami a uvrhnutí do malej cely, kde čakajú na svoj rozsudok. Čas sa vlečie. Vo väzení napíše jeden z nich menom svojich druhov v zbrani závet. Každému sa dostane slova. Mladí muži zdravia svojich rodičov. Jeden posielal modlitby svojej snúbenici, ďalší svojej žene a nedávno narodenému dieťaťu.

V zmienenom závete povzbudzujú kresťanských súvercov, aby sa nenechali spútať konečnými vecami tohto sveta a upli svoje srdce k nebeskej sláve. S vedomím, že budú umčení, prosia kresťanov, aby sa nehádali o ich ostatky.

Po týždni väzenia prichádza rozsudok. Majú byť vyzlečení zo šiat, zavedení doprostred zamrznutej vodnej nádrže a vydaní napospas mrazu a vetru arménskej zimy. Okolo nádrže boli postavené strážce, zapálené ohne a pripravený teplý kúpeľ, ktorý mal mučeníkov zlomiť. Medzi nimi a brehom však stála „neprekonateľná stena“: neviditeľný Kristus, ktorému odovzdali svoj život, unikajúci každým okamihom z ich tiel. Mladí vojaci sa modlia, aby nikto z nich nezradil, aby všetkých štyridsať získalo mučenícku korunu.

Po dlhých hodinách v temnote a chlade začínajú mučeníci slabnúť. Viera jedného z nich ochabne a on sa odplazí k brehu. Strážce ho ponoria do teplého kúpeľa, ale po niekoľkých hodinách strávených na mraze prichádza šok a horúca voda mu privodí smrť. Jeden zo strážcov je tak dojatý vierou ostatných tridsiatichdeviatich, že sa vyhlási za kresťana, vyzlečie sa a vbehne na ľad, aby doplnil ich počet späť na štyridsať. Nadránom sú už všetci mŕtvi, okrem najmladšieho Melitóna, ktorý zakrátko umiera v náručí svojej matky.

Smrť štyridsiatich mučeníkov zo Sebaste je posledným sklapnutím dračích čeľustí. Konštantín už pred tým vyhlásil na západe kresťanstvo za dovolené náboženstvo a o tri roky neskôr bude musieť Licinius čeliť

gótskym nájazdníkom hrnúcim sa cez Dunaj a najmä Konštantínovmu vojsku, ktoré sa vydá na východ. Eusebios vo svojom *Živote Konštantína* opisuje vojnu medzi dvoma augustami ako náboženský konflikt, kde je Konštantín zástancom kresťanstva a Licinius posledným obhajcom antických pohanských bohov. V čele Konštantínovej armády je nesené *labarum*, červená zástava s gréckymi písmenami *Chí Ró*¹. Liciniove vojsko vedú *victimariovia*², kúzelníci, čarodeji a veštcí, ktorých tajné obrady majú získať priazeň bohov. Keď je Licinius nakoniec porazený a poslaný do vyhnanstva, „celá Rímska ríša je teraz v rukách Konštantína, a ten už nemá súperov“.

Aj keď to bol Konštantín, kto nakoniec dal ranej Cirkvi náboženskú slobodu, jeho edikty mali už oporu v niektorých predchádzajúcich krokoch. Bolo by mylné sa domnievať, že tristo rokov trvajúci vek mučeníkov bol nepretržitou dobou prenasledovania a trýznenia zo strany krutých Rimanov. Avšak takáto predstava je značne rozšírená. Ako napísala talianska historička Marta Sordiová: „Priemerný laik si stále myslí, že kresťania boli hľadanými štvancami, akousi podvratnou, aj keď nenásilnou podzemnou organizáciou v neustálom strete so štátnymi orgánmi, ktoré ich chceli vyhladiť.“

Tento značne komiksový pohľad na Rimanov som zažil pred niekoľkými rokmi, keď som bol pozvaný, aby som svojou prítomnosťou podporil priateľa v jeho rozhodnutí stať sa katolíkom. Hneď prvý deň laik, ktorý viedol katechetickú výuku pre dospelých, vysvetľoval, prečo židia tak dychtivo očakávali Mesiáša: Vyzerali svetského kráľa, ktorý by ich vyslobodil spod rímskej nadvlády. Čo je viac -menej pravda, ale potom vysvetľuje prečo: Rimania boli tyrani najhoršieho druhu, ktorí, a to sú jeho slová, „znásilňovali, plienili a lúpili naprieč Svätou zemou“.

Keď Mel Gibson natočil svoj film *Umučenie Krista*, ktorý v zhode s evanjeliami zobrazuje rozzúrený židovský dav a rímskeho prefekta, ktorého výzvy k zachovaniu poriadku a dodržiavaniu zákona padajú do hluchých uší, rozpútala pokroková tlač rev, že to boli Rimania, nie židia, kto bol zodpovedný za smrť Ježiša Krista. Ale ukrižovanie Ježiša Krista nebolo prejavom rímskej politiky.

Rovnako ako ukameňovanie sv. Štefana, ktoré Sordiová označuje za jeden z „prejavov ľudových súdov, ktoré neboli dovolené, ale ktorým rímske úrady nedokázali vždy zabrániť“. V počiatočných rokoch Cirkvi sa kresťania v Palestíne skutočne tešili ochrane rímskeho práva, a najdôležitejšie bolo, že si rímska moc vyhradzovala právo ako jediná trestať smrťou. Je možné, že Kaifáš bol v roku 36 odvolaný zo svojho úradu Tibériovým miestodržiteľom práve pre samozvanú popravu sv. Štefana. O tej dobe čítame v 9. kapitole Skutkov apoštolov, že „teraz mala Cirkev v celej Judei aj Galilei a Samárii pokoj“. Nie je bez zaujímavosti, že sú menované práve tieto tri oblasti, ktoré boli pod priamou rímskou správou.

Pontský Pilát sa vo svojom liste cisárovi Tiberiovi (14 – 37) sťažuje na „nezákonné súdy a popravy usporadúvané tvrdohlavou veľradou“. Dalo by sa predpokladať, že sa Tiberius, aj keď z čisto politických dôvodov, prikláňal na stranu nového náboženstva, ktoré získavalo na popularite a nahrádzalo protirímske židovské nálady mravnými a náboženskými ideálmi. Tertulián dokonca zmieňuje starší opis, podľa ktorého mala mierumilovná povaha kresťanov urobiť na Tiberia taký dojem, že navrhol senátu, aby vyhlásili Ježiša Krista za jedného z bohov, čím by bolo kresťanstvo vlastne úradne uznané. Konzervatívny senát, snád z nevraživosti voči židom všeobecne, toto odmietol a označil kresťanstvo za nezákonnú poveru. Na to mal údajne Tiberius odpovedať vetom „ohľadom všetkých obvinení vznášaných v budúcnosti proti kresťanom“. Aj keď mnoho historikov považuje tento príbeh za vymyslený, stojí za to ho tu uviesť, pretože je jediným

vysvetlením toho, ako došlo k postaveniu kresťanstva mimo zákon. Napriek uzneseniu senátu sa kresťania v Ríme a Judei tešili v nasledujúcich troch desaťročiach Tiberiovmu vetu. Dve výnimky z Judey toto pravidlo potvrdzujú:

Cisár Konštantín Veľký

zdroj: Flickr

V rokoch 41 až 44 Rimania nakrátko odovzdali vládu v judejskej provincii miestnemu kráľovi Herodesovi Agrippovi. Práve v tej dobe sme svedkami umučenia sv. Jakuba Väčšieho, prvého apoštola, ktorý zomrel pre Krista. V 12. kapitole Skutkov apoštolov čítame, že keď Herodes Agrippa videl, že sa poprava sv. Jakuba „páči židom“, dal zatknúť a uväzniť sv. Petra.

Za podobnej neprítomnosti rímskych úradov bol v roku 62 umučený prvý jeruzalemský biskup, sv. Jakub Menší a ďalší kresťania. Sv. Jakub bol zvrhnutý z cimburia chrámovej hradby, kameňovaný a nakoniec ubitý kyjom. Jozef Flavius píše, že veľkňaz Annáš využil časovú medzeru medzi odvolaním rímskeho prokurátora Porcia Festa a príchodom jeho nástupcu Albina. Agrippa II. následne zosadil Annáša z jeho úradu pre evidentné zneužitie moci. Sordiová k tomu poznamenáva:

„Pokiaľ v roku 62 po Kr. považovali veľkňaz a veľrada neprítomnosť rímskeho správcu za vhodný okamih k stíhaniu Kristových stúpencov, tak to musí znamenať, že v predchádzajúcich rokoch im Rimania dali jasne na vedomie, že už nemajú v úmysle akokoľvek ustupovať nátlaku židovských predstaviteľov, ako tomu bolo skôr, pri odsúdení Krista.“

Toto potvrdzujú aj Skutky apoštolov, kde sa dočítame, že židia z Korintu priviedli sv. Pavla pred rímskeho miestodržiteľa, ktorý však odmietol riešiť náboženské spory medzi židmi a kresťanmi.

Práve v tomto ovzduší, pohybujúcom sa na pomedzí tolerance a zhovievavosti, vďaka sv. Pavlovi a sv. Barnabášovi „žasol nad učením Pána a uveril“ miestodržiteľ na Cypre, Sergius Paulus. Paulus sa stal blízkym priateľom sv. Pavla a prijal vieru aj s celou svojou rodinou.

G. K. Chesterton napísal, že Boh si zvolil pre vtelenie svojho Syna taký okamih v dejinách, keď vo veľkej časti sveta vládol mier. Tento mier bol výsledkom rímskej politiky, ktorá bola skôr tolerantná ako tyranská. Rimania, aj keď boli pohanmi a nepoznali na rozdiel od židov prorokov a Písmo, spolupracovali vďaka Božej Prozreteľnosti s vtelením. Dá sa dokonca tvrdiť, že práve kvôli tomuto vteleniu vydal cisár Augustus, aj keď nevedomky, nariadenie o sčítaní ľudu v Rímskej ríši. Christopher Dawson poznamenáva, že zatiaľ čo Grécko dalo Európe všetko, čo ju odlíšilo od Východu, bolo treba až rímskeho politického a právneho poriadku, aby sa táto tradícia vyššej civilizácie v Európe rozšírila. Rimania sa teda podieľali na vzraste ranej Cirkvi. V akom okamihu a prečo došlo k zmene?

Stalo za to za vlády cisára Nera (54 – 68), aj keď nie hneď. Práve za Nera bol sv. Pavol v priebehu svojho prvého súdneho procesu uznaný za nevinného. Pokračoval v hlásaní evanjelia vo väzbe a dokonca na cisárskom dvore. Vtedajší súd svedčí o tolerantnom prístupe rímskych úradníkov, a to napriek uzneseniu senátu z čias Tiberia. Poponia Graecina, ktorá pochádzala zo senátorského rodu a prijala kresťanstvo, bola pri verejnom súdnom procese zbavená obvinenia, ktoré proti nej vzniesol jej manžel, vojnový hrdina a bývalý konzul menom Plautius. Ako zaznamenáva Tacitus, Poponia Graecina pokračovala ďalej v asketickom živote a odovzdala kresťanstvo aj svojim deťom. Jeden z jej potomkov bol neskôr v 2. storočí upálený na Via Appia.

S kresťanstvom boli spojené aj ďalšie významné rody. Spomeňme napr. rodinu senátora Quinta Cornelia Pudenta, u ktorej bol v Ríme ubytovaný sv. Peter.

Či Nero len využil veľký požiar Ríma v roku 64 ako zámienku na prenasledovanie kresťanov, alebo či ho dokonca nechal sám založiť, je dodnes predmetom sporu. Jedno je však isté: bol to zvrhlý a krutý človek. Tento násilník, sodomita a vrah nechal zavraždiť svoju matku, rovnako ako aj jednu zo svojich manželiek, a druhú sám dokopal k smrti. So zvrátenými sexuálnymi chútkami, pri ktorých by sa červenal aj turecký sultán, nepotreboval žiadne iné dôvody ku svojim činom než pocit sebazbožštenia a túžbu vynútiť si k tomu prináležiacu bohopoctu. Nech už teda požiar založil, alebo nie, zvesti o tom neprestávali kolovať, ako uvádza Tacitus. Nero si vtedy za obetného baránka vybral kresťanov, medzi ktorými sa už nachádzali aj členovia popredných rodín.

Urobiť z kresťanov obetného baránka zas nebolo až také ťažké, pretože všeobecne neboli príliš obľúbení. Niektorí ich považovali za židovskú sektu, pričom hrozilo, že neustále problémy s Judeou prerastú do otvorenej vzbury. Židovské náboženstvo však bolo štátom uznávané, židia dokonca nemuseli slúžiť v rímskej armáde, keďže by vojenská služba odporovala ich predpisom o dodržiavaní soboty.

Kresťania však pod podobnú ochranu a výnimky nespádali. Tiež vzbudzovali odpor svojimi prísnymi mravmi, čo čiastočne vysvetľuje, prečo boli obviňovaní z mizantropie, alebo ako píše Tacitus, „nenávisť k ľudskému pokoleniu“. Sv. Peter sa v 4. kapitole svojej epištoly zmieňuje, ako pohania tupia kresťanov za to, že „s nimi už nebažia po tej roztopašnej hýrivosti“. Odporcovia a nepriatelia kresťanov, medzi inými rímski židia, od ktorých sa, ako vieme zo Skutkov apoštolov, kresťania držali stranou, šíрили najdivokejšie správy o ich údajných zločinoch, najmä ľudských obetiach a kanibalizme, čo bolo úmyselné skreslenie sv. omše a prijímania. Kresťania boli obviňovaní z incestu, čo bolo znovu úmyselné prekrútenie kresťanského zvyku oslovovať druhých ako bratov a sestry.

Je teda pravdepodobné, že požiar len naplno spustil prenasledovanie, ku ktorému sa aj tak schyľovalo. A keď sa rozpútala búrka, prvá vlna prenasledovania bola strašná. Rímsky historik Tacitus, ktorý rozhodne nebol žiadny priateľ kresťanov, celú udalosť opisuje takto:

„Ale ani ľudskou pomocou, ani štedrými darmi, ani uzmierovaním bohov, sa nedala zahladať zlá povest', že požiar bol založený na rozkaz. Aby teda Nero potlačil túto povest', nastrčil ako vinníkov a potrestal najvyberanejšími trestami tých, ktorých ľud pre nerestný život nenávidel a nazýval chrestiani. Pôvodca tohto mena Christus bol za Tiberiovej vlády prokurátorom Pontiom Pilátom popravený. Táto zhubná povera bola síce dočasne utlmená, ale znovu prepukla nielen v Judei, kolíske tohto zla, ale aj v Ríme, kde sa všetky

ohavnosti alebo hanebnosti sústreďujú a nachádzajú množstvo ctiteľov.

Boli teda pochytaní najskôr tí, ktorí sa priznávali, neskôr však na udanie ich bolo veľké množstvo usvedčených, nie tak zo zločinu, ako skôr z nenávisti k ľudskému pokoleniu. A ešte keď umierali, robili si z nich posmech tak, že súc pokrytí kožami divokých zvierat, boli trhaní od psov, a tak hynuli, alebo boli pribití na križe alebo určení plameňom, a keď sa zotmelo, pálení k nočnému osvetleniu. Nero prepožičal k tomuto divadlu svoje sady a usporadúval hry v cirkuse, pri ktorých sa v obleku vozataja miešal medzi ľud alebo stál na voze. Preto aj keď išlo o vinníkov, zasluhujúcich si najhoršie tresty, vzťahovala sa sústrasť s nimi, pretože boli zabíjaní nie vo verejnom záujme, ale pre ukrutnosť jedného človeka.“

Po zavraždení šíaleného cisára si kresťania oddýchlí. Nerovi sa však podarilo uviesť do praxe, čo doposiaľ platilo skôr na papieri: kresťania mohli byť súdení na základe obvinenia zo *superstitio illicita* a pre svoje náboženstvo aj popravení.

pokračovanie II. časti

1 Kristov monogram

2 *Victimarius* – pomocník pri pohanských obradoch, ktorý napríklad podrezával zvieratá.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/krestania-v-pohanskej-rimskej-risi-boli-rimania-skutocne-len-krutymi-tyranmi-ako-zacalo-prenasledovanie-krestanov/>